

SÄÄNNÖSTELYN KEHITYKSESTÄ.

Kuten kaikki tiedämme, valmistelut talouselämän säännöstelyä varten olivat meidän maassamme aivan puutteelliset. Taloudellisen puolustusneuvoston toimesta oli kyllä vuosina 1932—1933 laadittu suunnitelma organisatioksi, joka sodasta tai muusta syystä aiheutuneen eristystilan aikana huolehtisi niistä tuotannon, kaupan ja kulutuksen säännöstelytoimenpiteistä, joihin valtiovallan tällaisissa olosuhteissa mahdollisesti oli pakko ryhtyä. Samoin oli taloudellisessa puolustusneuvostossa laadittu useita ehdotuksia valtioneuvoston ja perustettavan säännöstelyelimen päätöksiksi eri tuotteiden kaupan ja kulutuksen säännöstelyä varten. Tärkein tehtävä, säännöstelyhallinnon elimien asettaminen ja ainakin niiden johtavain henkilöitten kouluttaminen jo rauhan aikana, oli laiminlyöty, samoin ei maahamme ollut kerätty säännöstelyssä tarvittavia tavaravarastoja, joten sodan puhjetessa jouduttiin tulemaan toimeen niillä varastoilla, jotka meillä luonnostaan sodan puhkeamishetkellä oli käytettävissä. Tässä ei ole aihetta eikä tilaisuutta ryhtyä käsittelemään kysymystä siitä, mistä nämä laiminlyönnit aiheutuivat, mainittakoon kuitenkin perussyynä tähän olleen oman rauhanrakkautemme ja hyväuskoisen luottamuksemme sopimuksien pyhyteen.

Juuri ennen suurvaltasodan puhkeamista otettiin laadittu säännöstelyorganisatioehdotus taloudellisessa puolustusneuvostossa tarkistuksen alaiseksi ja tehtiin siihen huomattavia korjauksia, joiden jälkeen organisatio peruspiirteissään muodostui sellaiseksi, jollaisena se sitten aloitti toimintansa syyskuun loppupuolella

vuonna 1939. Heti Saksan ja Puolan sodan puhjettua asetettiin esittelijäneuvos Kahran puheenjohtolla komitea väliaikaisesti hoitamaan perustettavaksi suunnitellun säännöstelyministeriön tehtäviä ja tarkastamaan sekä saattamaan lopulliseen asuunsa säännöstelyelimen perustamista ja toimintaa koskevat asetukset. Tämä toimikunta laati, paitsi edelläesitettyjä asetuksia, myös ehdotuksen laiksi kohtuuttomain hintain ehkäisemiseksi sekä ehdotukset sokerin ja siirapin säännöstelyä koskeviksi valtioneuvoston ja kansanhuoltoministeriön päätöksiksi. Komitea teki ehdotuksen valtioneuvostolle sokerin tuonnin antamisesta monopooliksi Suomen Sokeri Oy:lle, joka puolestaan sitoutui hankkimaan maahan määrätyn määrän sokeria. Edelleen käsitteli tämä komitea betoniraudan ja kivihiilen sekä koksien saantikysymyksiä avustuen mahdollisuuksien mukaan niiden sekä eräitten muittenkin tärkeitten tarvikkeitten tuojia tavarain hankinnassa, osallistui polttopuukysymyksen käsittelyyn ja selvitti alustavasti viljan tuontitarvetta. Syyskuun 20 päivänä 1939 annettiin laki valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta annetun lain muuttamisesta ja samana päivänä annetulla asetuksella perustettiin ja aloitti toimintansa kansanhuoltoministeriö, jonka käsiteltäviksi tulevat asiat määritteli 25 päivänä syyskuuta 1939 annettu asetus.

Tämän asetuksen mukaisesti kansanhuoltoministeriön tehtävänä oli paitsi elin- ym. tarvikkeiden kulutuksen säännöstely tarpeen vaatiessa, myös tuotannon edistäminen ja suunnitteleminen olosuhteiden vaatimusten mukaan, korviketuotannon aikaansaaminen, huolenpito tavarain tuonnin ja viennin jatkumisesta, tarpeen vaatiessa itsekin harjoittaen kysymyksessäolevain tavaroiden tuontia, työmarkkinoiden kehityksen seuraaminen ja toimenpiteisiin ryhtyminen työvoiman hankkimiseksi maan puolustukselle tai väestön toimeentulolle tärkeään työhön sekä huolehtiminen yleisestä työvelvollisuudesta sodan aikana annetun lain täytäntöön panosta, mikäli sitä ei ollut jätetty puolustusministeriölle tai muille viranomaisille, sekä evakuoitujen henkilöitten majoituksesta, muonituksesta ja työhön sijoittamisesta huolehtiminen. Ministeriön tehtävät olivat siis tavattoman laajat ulottuen

melkeinpä kaikille talouselämän aloille. Ministeriö jakaantui 4 osastoon, jotka olivat: yleinen osasto, elintarvikeosasto, teollisuusosasto ja jakeluosasto. Ministeriön apuna toimi neuvottelukunta, johon voi kuulua enintään 18 valtioneuvoston määräämää jäsentä. Puolustuslaitoksella oli kansanhuoltoministeriössä yhdysupseeri, jonka tehtävänä oli seurata ministeriön toimintaa sikäli kuin se tarkoitti puolustuslaitoksen tarpeiden tyydyttämistä.

Kansanhuollon paikallisina toimeenpaneovina eliminä tulivat olemaan kansanhuoltolautakunnat, jollainen yleensä perustettiin jokaiseen kuntaan. Kansanhuoltolautakunta on kunnallinen elin, johon asianomaisen kunnan valtuusto valitsee jäsenet ja nimeää myös puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan, joiden vaali kuitenkin on alistettava lääninhallituksen vahvistettavaksi. Kansanhuollon toiminnasta aiheutuvat kustannukset suorittaa kunta. Kun ministeriö ei olisi voinut olla välittömästi kosketuksissa kaikkiin yli 500 kansanhuoltolautakuntaan, perustettiin ministeriön ja paikallisten elinten välielimeksi kansanhuoltopiirien toimistot, jollaisen alueena yleensä on lääni. Piiritoimiston työtä johtaa piiritoimiston johtaja. Jokaisessa piiritoimistossa on neuvottelukunta, jonka jäsenenä on puolustuslaitoksen teollisuuspiirin päällikkö tai puolustuslaitoksen yhdysupseeri sekä 4 jäsentä, joista kahden tulee edustaa kuluttajapiirejä sekä muiden tuotantoa ja kauppaa.

Ennenkuin käsitellään varsinaisia kansanhuoltoministeriön toimenpiteitä, on mainittava pari säännöstelytoimenpidettä, jotka läheltä koskettelevat kansanhuoltoministeriön toiminta-alaa, vaikkakin ne on annettu muiden ministeriöiden toimesta. Ensiksikin ulkomaan kaupan säännöstely. Ensimmäinen viennin säännöstelyä tarkoittava asetus annettiin syyskuun 4 päivänä 1939, jolloin kiellettiin romun vienti maasta. Seuraavana päivänä annettulla asetuksella vientikieltoa laajennettiin ja vientisäännöstelyä valvomaan asetettiin valtion lisenssitoimikunta. Syyskuun 16 päivänä 1939 annettulla asetuksella kiellettiin kaiken tavaran tuonti ilman valtion lisenssitoimikunnan lupaa. Maaliskuun 21 päivänä 1940 annettulla asetuksella ulotettiin vientikielto kaikkiin tavaroihin. Ensimmäinen ulkomaan valuuttaa koskeva säännöstely-

määräys annettiin syyskuun 8 päivänä 1939, mutta valuutta-kaupan säännöstely toteutettiin varsinaisesti lokakuun 5 päivänä 1939 annetulla valtioneuvoston päätöksellä.

Jos lähdetäisiin aikajärjestyksessä seuraamaan säännöstelyn kehitystä, ei siitä voisi saada minkäänlaista selvää kuvaa, siksi eriluontoisia asioita on samalla kertaa ollut kansanhuoltoministeriössä käsiteltävänä. On siksi tarkoituksenmukaisinta ryhmittää esitys ja seurata kussakin ryhmässä tapahtunutta kehitystä alusta loppuun yhtäjaksoisesti. Käsiteltävät asiaryhmät ovat: 1) kansanhuoltohallinnon kehitys, 2) toimenpiteet elintarviketalouden alalla, 3) muiden kulutustavarain säännöstelytoimenpiteet, 4) toimenpiteet polttoainetalouden alalla, 5) toimenpiteet teollisuuden alalla, 6) työvoima-, kuljetus-, siirtoväen huolto- ym. kansanhuollon hallussa olleet asiat ja 7) hintojen valvonta. Kehityksen selostus rajoitetaan yleensä vain vuoden 1941 loppuun.

1. Kansanhuoltohallinto.

Edellä esitettiin jo kansanhuolto-organisatio ja mainittiin aivan lyhyesti sen tehtävät. Kansanhuollon tehtävät laajenivat nopeasti niin että vuoden kuluttua ministeriön toiminnan aloittamisesta ministeriötä oli syyskuun 5 päivänä 1940 annetulla asetuksella laajennettava, lisäämällä ministeriöön 3 uutta osastoa, nimittäin polttoaine- ja kuljetusosasto, hinnanmuodostuksen valvontaosasto ja kaupallinen osasto. Kansanhuoltoministeriön neuvottelukunta, jota talvisodan aikana ei lainkaan voitu käyttää ja joka muutenkin oli osoittautunut kankeaksi ja suhteellisen vähän käyttökelpoiseksi elimeksi, lakkautettiin valtioneuvoston huhtikuun 18 päivänä 1940 tekemällä päätöksellä. Ministeriön henkilökunnan lukumäärä oli toiminnan alussa noin 30—40 henkeä, v. 1941 lopussa 161 henkeä ja elokuun lopussa 1942 283 henkeä.

Kansanhuollon piirihallintoa muutettiin helmikuun 15 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä siten, että Vaasan läänin kansanhuoltopiiri jaettiin Vaasan ja Seinäjoen, Viipurin läänin kansanhuoltopiiri Viipurin ja Sortavalan kansanhuoltopiireihin. Rauhanteon jälkeen Sortavalan piirin asiat hoi-

dettiin Viipurin piirin toimistossa. Nytemmin, Viipurin läänin jälleen kokonaisuudessaan kuuluessa Suomeen, on Viipurin lääni jaettu Lappeenrannan ja Karjalan kansanhuoltopiireihin. Piiri-toimistojen virkailijain lukumäärä oli v. 1941 lopussa 241 henkeä ja elokuun lopussa 1942 375 henkeä.

Annettujen säännöstelymääräysten tarkkailua, jota varten alussa ei ollut erikoisia toimihenkilöitä, kehitettiin syksyllä 1940 asettamalla kansanhuoltopiirien toimistojen ja kansanhuoltolautakuntien yhteyteen paikallisia kansanhuollon tarkkailijoita. Tarkkailutoimintaa johtaa ministeriön hinnanmuodostuksen valvontaosastoon perustettu tarkkailutoimisto, joka vuoden 1941 alusta lukien siirrettiin ministeriön yleiseen osastoon.

Paikallinen kansanhuoltohallinto on muodostunut kunnille verraten rasittavaksi. Kuntien rasituksen supistamiseksi ja kansanhuoltotoiminnan tehostamiseksi asetettiin maaliskuun 12 päivänä 1941 annetulla asetuksella maalaiskuntiin valtion palkkaamat kansanhuollonjohtajat, jotka kansanhuoltolautakunnan ohella suorittavat määrättyjä kansanhuoltotehtäviä. Syksyllä 1940 asetettujen n. s. paikallisten tarkkailijain toimet lopetettiin tämän toimenpiteen yhteydessä ja osa heidän tehtävistään siirrettiin kansanhuollonjohtajille, mutta samalla lisättiin myös piiri-toimistojen alaisten piiri- ja kiertävien (myöhemmin apulaispiiri) tarkkailijain lukumäärää. Marraskuussa 1941 lisättiin näiden tarkkailijain lukumäärää edelleen tuntuvasti. Keväällä 1942 tarkkailua edelleen tehostettiin ja siinä tarkoituksessa perustettiin aluetarkkailijoiden toimet. Nykyisin on piiri- ja apulaispiiritarkkailijoita 53 ja aluetarkkailijoita vähän yli 200. Kussakin piirissä on tarkkailun ylin johto piiritarkastajalla, joita on 12.

Maamme kansanhuollon palveluksessa toimii nykyään yhteensä noin 4,000 virkailijaa.

2. Toimenpiteet elintarviketalouden alalla.

Ensimmäiset elintarvikkeet, joiden kauppa ja kulutus säännösteltiin, olivat sokeri ja siirappi, joiden säännöstelyä koskeva päätös annettiin lokakuun 3 päivänä 1939. Niitä seurasi kahvin

kulutuksen säännöstely lokakuun 25 päivänä 1939 annetulla päätöksellä. Kahvin säännöstelyyn liittyi laki kahverosta, jonka perusteella kahvia myytiin vapaassa kaupassa säännöstelyyn kahvin hintaa huomattavasti korkeammalla hinnalla. Viljan säästämiseksi ihmisravinnoksi kiellettiin joulukuun 7 päivänä 1939 leipäviljan ja herneen syöttö kotieläimille. Ohran syöttökielto peruutettiin myöhemmin talvella. Samana päivänä annetulla päätöksellä säännösteltiin herneen kauppa ja kulutus lähinnä herneen varaamiseksi armeijan tarpeisiin. Samassa tarkoituksessa säännösteltiin edelleen samana päivänä annetulla päätöksellä kauran ja heinän kauppa. Viljan ja viljatuotteiden saannin turvaamiseksi annettiin joulukuun 21 päivänä 1939 laki viljan ja viljatuotteiden varastoimisesta, mutta viljan osto- ja tuontivaikeudet muodostuivat niin suuriksi, että liikkeet eivät voineet täyttää varastoimisvelvollisuutta ja ne vapautettiin talvella 1940 tästä velvollisuudesta.

Rehukysymys oli kaiken talvea vaikea ja muuttui kevään tullessa niin kriittiseksi, että varsin monet pieneläjät, jotka normaaliaikoina olivat ostaneet huomattavan osan korsirehuna tarpeestaan, olivat vaarassa menettää kotieläimensä rehun puutteen takia. Tämän vuoksi annettiin maaliskuun 7 päivänä 1940 valtioneuvoston päätös heinän ja kevätviljan olkien luovuttamisesta väestön toimentuloa varten välttämättömien tuotteiden turvaamiseen.

Talvisodan aikana pysyi elintarviketilanne verraten hyvänä, olipa yhteen aikaan lähinnä viennin pysähtymisen johdosta siianlihan ylitarjontaa, josta aiheutui hintojen lasku ja siiankasvatuksen supistuminen, kun riittävän suuria varastoonostoja ei saatu järjestetyksi. Talven kuluessa kääntyi tilanne kotieläintuotteiden kohdalla niukkuuden puolelle ja jo tammi—helmikuussa 1940 suunniteltiin vain kortille panoa. Näistä suunnitelmista ei kuitenkaan tullut mitään sen takia, että maamme meijeritoiminnan johdon taholta pelosta, että säännöstely johtaisi kotivoin valmistuksen lisääntymiseen meijerivoin tuotannon kustannuksella, luvattiin vapaaehtoisesti huolehtia kulutuksen rajoittamisesta siinä määrin, että määrätyt varmuusvarastot saataisiin syntymään.

Leipäviljan säännöstelyä ei talvisodan aikana suunniteltu, vaan tyydyttiin vaatimattomampiin toimenpiteisiin leipäviljan hankkimiseksi yleiseen kulutukseen. Maaliskuun 16 päivänä 1940 annettiin valtioneuvoston päätös, joka velvoitti jokaisen, jolla oli hallussaan vehnää tai ruista tai näistä valmistettuja viljatuotteita yli kulumassa olevan satokauden kulutus- ja siementarpeen luovuttamaan ylijäämä yleiseen kulutukseen.

Sivulta käsin on ministeriötä arvosteltu siitä, ettei jo talvisodan aikana ja sitä ennenkin ryhdytty yleisempään elintarvikekulutuksen säännöstelyyn. Mikäli tällaiseen olisi voitu ryhtyä, olisi — niin ajatellaan — voitu pelastaa kulumassa maassa olevat elintarvikevarastot ja saatu siten vankka pohja säännöstelyn menestymiselle. Kaikki tämä pitäisi paikkansa, jos meillä olisi ollut edellytyksiä ryhtyä säännöstelyyn laajemmassa mitassa. Kansanhuollon paikallinen elimistö oli kuitenkin aivan kouluttamatonta tehtäviinsä, osaksi vielä kunnallislautakuntien hoidossa ja sota oli vienyt kykenevät henkilöt niin tarkkaan pois siviilielämästä maaseudulta, että jäljelle jääneillä oli monta rautaa kullakin hoidettavana ja työ jäi siten heikoksi. Jos säännöstelyä olisi yritetty laajassa mitassa, olisi seurauksena saattanut olla kaikkien kansanhuoltoasioiden joutuminen täydelliseen sekasortoon paikallisissa lautakunnissa. Huomioon on otettava myös se seikka, että talvisota merkitsi kansallemme niin suunnatonta sielun ja ruumiin voimain ponnistusta, että olisi luultavasti ollut epäviisasta lisätä vielä säännöstelyn ja kulutuksen rajoituksen kivi siihen taakkaan, mikä ihmisillä jo oli kannettavanaan. Enemmän aihetta kuin moitteella säännöstelyn laajentamisen laiminlyönneistä on moitteella hintakontrollin puuttumisesta kansanhuoltoministeriön toiminnan ensimmäisenä vuotena. Monien tuotteiden hinnat pääsivät ryöstäytymään ja ne lähinnä elinkeinonharjoittajain omatoimisuuteen pohjautuvat hintasäännöstelytoimenpiteet, joihin ryhdyttiin, osoittautuivat aivan tehottomiksi.

Talvisodan aikana ei ollut pakko eikä mahdollisuksiakaan, kuten edellä on esitetty, viljan säännöstelyyn, mutta välittömästi talvisodan jälkeen jouduttiin viljan kulutus säännöstelemään lähinnä sen takia, että Norjan joutuminen Saksan haltuun katkaisi

tuontiyhteytemme valtamerien takaisiin maihin Pohjanmeren ja Itämeren kautta, joten ainoaksi yhteydeksemme viljantuontimaihien — lukuunottamatta yhteyksiämme Venäjälle — jäi Liinahanmarin satama Petsamossa, eikä suurien viljamäärien kuljettaminen tätä kautta heti ilman muuta ollut mahdollinen. Viljasäännöstelyn lähempi selvittely ei tässä ole tarpeellinen, mainittakoon kuitenkin, että säännöstely nojautui viljavarastojen ilmoituksiin, joita tarpeen vaatiessa voitiin kontrolloida inventoimalla. Muunkaanlaiseen säännöstelyyn ei ollut edellytyksiä, sillä näin satovuoden loppupuolella suurin osa viljelijöistä oli jo myynyt liikenevän viljansa, eikä siten pinta-alan pohjalle voitu viljasäännöstelyä rakentaa.

Viljan viljelyksen edistämiseksi oli välttämätöntä taata viljan viljelijöille jonkinlainen vähimmäishinta, jonka valtio sitoutuisi olosuhteista huolimatta kotimaisesta viljasta maksamaan. Laki kotimaisen viljan vähimmäishinnoista annettiin kesäkuun 7 päivänä 1940.

Jo näin varhaisessa vaiheessa alkoi esiintyä maidon tuottajain pyrkimystä pois meijereistä kotivoin valmistajiksi, jolla tiellä onnistuttiin saamaan säännöstelymääräyksiä rikkoen parempia hintoja maidosta. Tämän kehityksen estämiseksi annettiin kesäkuun 13 päivänä 1940 valtioneuvoston päätös, jolla kiellettiin kotivoin valmistus myyntiä varten muualla paitsi seuduilla, jotka kansanhuoltoministeriön antamassa päätöksessä erikseen mainittiin sekä poikkeustapauksissa myös kansanhuoltolautakuntien luvalla.

Ankaran kuivuuden takia muodostui v. 1940 rehusato heikoksi, minkä vuoksi lokakuun 4 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä jälleen jouduttiin säännöstelemään korsi-rehun kauppa ja takavarikoimaan osa korsirehusta armeijan tarpeiden tyydyttämiseen. Rehupulan helpottamiseksi ryhdyttiin myös toimenpiteisiin rehuselluloosan kauppaan saamiseksi. Väki-rehun ostamiseen myönnettiin ostolupa vain niille karjanomistajille, jotka osoittivat hankkineensa rehuselluloosaa karjansa ruokkimiseen.

Rasvakysymys muodostui vuoden 1940 kuluessa kuukausi kuukaudelta yhä kireämmäksi ja syksyllä oli pakko säännöstellä rasvan kulutus. Ensiksi kohdistui säännöstely margariiniin ja laardiin, mutta jo syyskuun 19 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä ulotettiin säännöstely kaikkien ravintorasvojen ja maidon kulutuksen säännöstelyyn. Tässä yhteydessä kumottiin kotivoin valmistuskielto, mutta joulukuun 1 päivänä 1941 annettiin voin valmistusta koskeva päätös, joka jonkin verran toisia menettelytapoja käyttäen pyrkii samaan päämäärään kuin kotivoin valmistuskieltokin. Maidon kulutuksen säännöstely ei tullut välittömästi voimaan, vaan jäi sen voimaantulo jollakin paikkakunnalla riippuvaksi kansanhuoltoministeriön päätöksestä. Joulukuun alusta 1940 maidon kulutus säännösteltiin koko maassa.

Uusi viljaa ja viljatuotteita koskeva päätös annettiin syyskuun 19 päivänä 1940. Tämä päätös rakentui suurin piirtein katsoen samalle perustalle kuin ensimmäinen, toukokuussa 1940 tehty viljatuotteiden säännöstelypäätös.

Vuoden 1940 alusta alkaen oli maassa ollut puutetta sianlihasta, mutta heikon rehusadon ja alueluovutuksen johdosta teurastettiin nautakarjaa tavallista enemmän, minkä vuoksi lihan tarve voitiin kesän ja syksyn kuluessa tyydyttää säännöstelytoimenpiteisiin ryhtymättä. Oli kuitenkin selvää, että niin pian kuin tavanomainen syysteurastus oli suoritettu, supistuisi nautanlihankin saanti niin huomattavasti, ettei lihan säännöstelyä voitu välttää. Säännöstelypäätökset annettiin marraskuun 21 päivänä 1940 ja säännöstely alkoi joulukuun 1 päivänä. Säännöstelyn yhteydessä järjestettiin lihakauppa siten, että maa jaettiin hankinta-alueisiin, joissa lihan hankinta oli annettava alueella huomattavassa määrin lihakauppaa harjoittaneelle liikkeelle tai vähintään kolmen liikkeen muodostamalle yhtymälle.

Lihan kauppaantulon supistuttua joulukuun lopulla aivan riittämättömäksi annettiin joulukuun 31 päivänä 1940 valtioneuvoston päätös nautaeläinten luovuttamisesta teuraseläimiksi. Tämän mukaan jokaisen, jolla tammikuun 1 päivänä 1941 oli ruokinnassaan vähintään viisi yli kuuden kuukauden ikäistä nautaeläintä, oli viimeistään vuoden 1941 helmikuun kuluessa luovu-

tettava karjan suuruuteen nähden suhteellinen määrä eläimiä teuraseläimiksi.

Teen kulutus säännösteltiin lokakuun 31 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä.

Sodan johdosta menetti maamme osan perunajauhoteollisuudesta, joka säännöllisissäkään oloissa ei ollut tyydyttänyt kuin noin puolet maamme tärkkelystarpeesta. Tämän johdosta jouduttiinkin säännöstelemään perunatärkkelyksen kulutus marraskuun 28 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä.

Vuoden 1940 perunasato oli runsas ja perunaa olikin riittävästi saatavissa. Kun kuitenkin rehupulan takia oli syytä pelätä, että perunoita syötettäisiin kotieläimille niin runsaasti, että kuluttajaväestön perunatarpeen ja siementarpeen tyydyttäminen joutuisi vaaraan, annettiin joulukuun 30 päivänä 1940 valtioneuvoston päätös eräistä perunan kaupan ja kulutuksen säännöstelytoimenpiteistä. Tällä päätöksellä julistettiin osa perunasadosta takavarikoiduksi.

Vuoden 1940 viljasato jäi kuivuuden vuoksi vähäiseksi. Tuonnin avulla Neuvostoliitosta ja valtamerentakaisista maista voitiin kuitenkin annokset jakaa. Petsamon kautta tapahtuneen tuonnin katkettua jouduttiin vilja-annoksia kesäkuun alusta 1941 supistamaan noin 30 %.

Viljan säännöstelystä elokuun 21 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä määrättiin vuoden 1941 viljasadon luovutus tapahtuvaksi siten, että viljelijä oli velvollinen luovuttamaan eri luovutuskausina yleiseen kulutukseen määrätty määrät leipäviljaa ja kauraa erikseen leipäviljan ja kauran viljelyksessä ollutta peltohehtaaria kohden. Luovutusmäärät hehtaarilta vahvistettiin satoarvioiden perusteella kutakin kuntaa varten erikseen. Ne viljelijät, jotka eivät voineet täyttää viljelysalan perusteella määrättyä luovutusvelvollisuutta, joutuivat n. s. inventointitalouteen ja tuli heidän täyttää luovutusvelvollisuutensa tilalla suoritetun tarkastuksen kautta todetun viljamäärän perusteella. Samalla päätöksellä keskitettiin viljan kauppa valtion viljavarastolle, jolle tällä päätöksellä annettiin viljan yksimosto-oikeus, eräitä pieniä poikkeuksia lukuunottamatta.

Yleistä kulutusta varten tarvittavan perunan saannin turvaamiseksi määrättiin syyskuun 19 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä perunaa luovutettavaksi yleiseen kulutukseen 9,000 kiloa viljeltyä perunahehtaaria kohden, josta vähintään 60 % oli luovutettava ennen 1 päivää tammikuuta 1942 ostokuitteja tai puolustuslaitoksen ottotodistetta vastaan. Muu osa oli luovutettava ennen 1 päivää toukokuuta 1942. Samalla kieltettiin perunan syöttäminen kotieläimille. Muiden elintarvikkeiden niukkuuden takia lisääntyi kulutus ihmisravinnoksi suuresti, ja kun perunasta lisäksi saatiin vuonna 1941 heikko sato, katsottiin tarpeelliseksi kieltää myös lantun syöttäminen eläimille ja annettiin tästä valtioneuvoston päätös joulukuun 22 päivänä 1941.

Vuosi 1941 aloitettiin ravintorasvatalouden kohdalta niiden säännöstelymääräysten puitteissa, jotka oli annettu edellisen vuoden viimeisen vuosikolmanneksen alussa. Yhdysvalloista ostettiin huomattavat määrät margariinin raaka-aineita ja laardia ja onnistuttiinkin rasvoja tuomaan maahan sellaisia määriä, että margariinin raaka-aine- ja laardivarastot vuoden ensi puoliskon päättyessä olivat suuremmat kuin milloinkaan aikaisemmin. Ulkolaisen voin ostoja tehtiin kevätkauden kuluessa niinikään Ruotsista ja Tanskasta. Karja joutui laitumelle rehupulan vuoksi heikkokuntoisena. Kuivuuden takia pysyi kaiken kesää maidon tuotanto tyvin pienenä. Heinäsato muodostui heikoksi, ulkomailta ei väkirehuja saatu maahan ja kaurasadostakin voitiin vain aivan pieni osa antaa eläimille. Seurauksena olikin, että voin tuotanto laski jyrkästi ja varastot pienenivät nopeasti. Marraskuun alussa jouduttiin alentamaan kuluttajan annosta 20 %:lla ja joulukuussa oli pakko edelleen pienentää perusannosten kohdalla marraskuussa saatuja annoksia 75 %:lla. Syyskuun 19 päivänä 1940 annettu valtioneuvoston päätös maidon ja ravintorasvojen säännöstelystä uusittiin muuttuneet olosuhteet huomioon ottaen, 1 päivänä joulukuuta 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä.

Edellisenä vuonna toimeenpantu, hankinta-alueisiin perustuva lihan säännöstely osoittautui käytäntöön sovellettuna kankeaksi. Lihakortin kuponkeja vastaavien lihamäärien saaminen kulutuskeskuksiin tuotti tämän vuoksi vaikeuksia. Kulutus voitiin tosin

talvipuolella jotenkuten tyydyttää käyttäen apuna ulkomailta tuotua lihaa. Koska näytti siltä, ettei lihaa voitaisi jatkuvasti tuoda maahan ainakaan niin suuria määriä kuin katsottiin tarvittavan, antoi valtioneuvosto 26 päivänä kesäkuuta 1941 päätöksen lihan luovutusvelvollisuudesta. Tämän mukaan oli jokainen karjan haltija, jolla 1 päivänä maaliskuuta 1941 suoritetun kotieläinten laskennan perusteella oli ollut vähintään 2 nautayksikköä nautaeläimiä ja lampaista tai enemmän kuin 1 sika, velvollinen luovuttamaan lihaa yleiseen kulutukseen. Kun samoihin aikoihin, jolloin säännökset lihan luovutusvelvollisuudesta tulivat voimaan, maamme joutui sotaan, lisääntyi puolustuslaitoksen lihan tarve entiseen verrattuna moninkertaiseksi. Kun näin suurta lihamäärää ei katsottu voitavan saada vapaaehtoisesti, ryhtyi puolustuslaitos lihan pakko-ottoon.

Elokuun 21 päivänä 1941 annettiin uusi valtioneuvoston päätös lihan säännöstelystä. Sen mukaan lihan hankinta on keskitetty määrätuille keskusliikkeille ja näiden alaisille kansanhuoltoministeriön hyväksymille hankintaliikkeille. Lihan hankintatoimintaa saavat harjoittaa kaikki ne, jotka sitä aikaisemminkin olivat harjoittaneet ja jotka sitoutuivat noudattamaan säännöstelymääräyksiä. Elävän karjan, lihan ja lihatuotteiden kuljetus on sallittu vain erityisellä kuljetusluvalla. Karjanomistajalle maksettava hinta, joka aikaisemmin oli ollut määrätty, on jätetty vapaaksi. Ylin tukkumyyntihinta ja vähittäismyyntihinta on sen sijaan määrätty.

Helmikuun 27 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä julistettiin kananmunat takavarikkoon ja niiden keräily annettiin keräilytukkuliikkeiksi hyväksytyjen vientiliikkeiden yksinoikeudeksi. Kananmunien jakelu yhdistettiin lihan jakeluun siten, että ostaja sai lihakortillaan ostaa vaihtoehtoisesti joko lihaa tai kananmunia.

Maaliskuun 1 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä määrättiin, että tuoreen silakan varastoiminen jalostusta varten voi tapahtua vain kansanhuoltoministeriön luvalla. Päätöksen aiheutti kiristynyt kalatilanne. Maaliskuun 10 päivänä 1941 valtioneuvosto antoi päätöksen kalaa ja kalatuotteita koske-

vista säännöstelytoimenpiteistä. Tällä päätöksellä sai kansanhuoltoministeriö valtuuden säännöstellä kalan tuotantoa, kauppaa, kulutusta, kuljetusta ja hintoja. Säännöstelytoimenpiteet kansanhuoltoministeriö kuitenkin rajoitti vuoden 1941 aikana vain silakan kaupan ohjaamiseen.

Toukokuun 29 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä liitettiin myös mallasjuomat, sekä verolliset että verovapaat, viljan ja viljatuotteiden säännöstelyyn, kun viljatilanne oli tullut vaikeaksi. Kesäkuun 26 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä kuitenkin vapautettiin verovapaat ja I-veroluokan mallasjuomat säännöstelystä.

Vuoden 1942 viljasadon käyttöä käsittelevässä valtioneuvoston päätöksessä säilytettiin Valtion viljavaraston monopoli, vieläpä sitä jonkin verran jyrkennettiin. Viljan luovutuksessa noudatettiin suurin piirtein samoja periaatteita kuin 1941 viljan luovutuksessakin, paitsi että niiden, jotka eivät voi täyttää luovutusvelvollisuuttaan, on viljan asemesta luovutettava vastikkeena korsirehua tai lihaa. Viljelijäin viljatuotteiden myyntiä rajoitettiin siten, että se on sallittua vain erikoista, viljelmältä ostoa varten annettua ostokorttia vastaan. Marraskuun alusta 1942 voitiin annokset korottaa suunnilleen sille tasolle, millä ne olivat 1940 syksyllä ja kesäkuun alkuun 1941.

Vuoden 1942 peruna- ja ruokajuurikasvisatoon nähden on voimassa näiden kasvien viljelysalaan perustuva luovutusvelvollisuus. Luovutusvelvollisuus saadaan täyttää myynnillä ostokuittia tai ottotodistetta vastaan tai sellaisen kunnan kansanhuoltolautakunnan antamaa ostolupaa vastaan, jonka alueella perunan kulutus on säännöstelty.

Kananmunien tuottajille määrättiin luovutusvelvollisuus heinäkuun 9 päivänä 1942 annetulla päätöksellä. Mikäli tuottaja voi myydä kananmunia luovutusvelvollisuutta suuremman määrän, sai hän myydä tämän ylimäärän vapaassa kaupassa kuitenkin rajahintoja noudattaen.

Lokakuun alussa 1942 säännösteltiin tupakan kulutus ja joulukuun alusta sakariinin kulutus.

3. Muiden kulutustavaroiden säännöstelytoimenpiteet.

Ensimmäinen elintarvikeryhmän ulkopuolella oleva kulutustavara — lukemalla kahvikin elintarvikkeisiin — joka säännösteltiin, oli saippua. Säännöstelypäätös annettiin lokakuun 14 päivänä 1940. Oleellisia suurempia muutoksia ei säännöstelyyn ole tullut, annoksia on jouduttu supistamaan ja saippuan laatua jatkuvasti huonontamaan. Marraskuun 13 päivänä 1941 annettulla päätöksellä kansanhuoltoministeriö valtuutettiin säännöstelemään teknillisten rasvojen ja hartsioöljyn käyttöä.

Välittömästi saippuan kulutuksen jälkeen säännösteltiin lokakuun 22 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä kutomateollisuustuotteiden, vaatetustarvikkeiden ja jalkineiden sekä niiden valmistukseen käytettyjen raaka-aineiden kulutus. Säännöstelyä on jatkuvasti tiukennettu vähentämällä ostokortissa olevien pisteiden lukua, korottamalla vaatetusesineiden piste-arvoja, ottamalla käytäntöön erikoiskupongit, joilla rajoitetaan pisteiden käyttöä erikoisen haluttujen valmisteiden ostoon. Viimeksi on jalkineiden osto määrätty ostoluvasta riippuvaksi.

4. Toimenpiteet polttoainetalouden alalla.

Kesäkuun 21 päivänä 1940 annettiin laki polttopuun saannin turvaamisesta. Sanotun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetun asetuksen nojalla antoi kansanhuoltoministeriö tarkemmat määräykset sekä päätöksen polttopuun hintatakuusta. Samoin valmistettiin polttopuiden hakkuusuunnitelma ja asetettiin kaikkiin metsänhoitolautakuntiin ministeriön alaiset hakkuupäälliköt suunnitelmaa toteuttamaan.

Lokakuun 22 päivänä 1940 annettiin kansanhuoltoministeriön päätös polttopuun hintatakuusta kulutuskauten 1941—42 tarvetta varten hakattaville haloille. Tämän pohjalla valmistettiin hakkuusuunnitelma kulutuskauten 1941—42 tarpeeksi hakattavan polttopuun hankintaa varten.

Kulutuskeskusten halkojen saannin turvaamiseksi annettiin marraskuun 29 päivänä 1940 päätös hiillon rajoittamisesta kau-

pungeissa, kauppaloissa ja niihin verrattavissa yhdyskunnissa sekä määrättyllä vyöhykkeellä niiden ympäristössä.

Syksyllä 1939 saatettiin voimaan kivihiiilen ja kaksin myynnin ja jakelun valvontajärjestelmä, joka jatkui aina toukokuuhun 1940, jolloin valvonta keskitettiin kansanhuoltoministeriöön. Ministeriö on yhdessä lisenssitoimikunnan kanssa valvonut kivihiiilen ja kaksin maahantuontia, jakanut ostoluvat teollisuuden tarvitsemalle kiinteälle polttoaineelle sekä hoitanut kansanhuoltolautakuntien välityksellä polttoaineen jakelun asuintalojen lämmitykseen. Samalla on valvottu hinnanmuodostusta eri paikkakunnilla. Valtioneuvosto antoi 11 päivänä lokakuuta 1940 päätöksen kivihiiilen, kaksin ja hiilibrikettien kaupan ja kulutuksen säännöstelystä ja kansanhuoltoministeriö 21 päivänä lokakuuta 1940 päätöksen lämpimän veden jakelun säännöstelystä.

Halkojen saannin turvaamiseksi antoi kansanhuoltoministeriö 8 päivänä elokuuta 1941 päätöksen polttopuun hintatakuusta. Päätöksellä annettiin rautatiehallituksen puutavaratoimistolle oikeus antaa, eräin rajoituksin, polttopuun myyjälle takuu siitä, että valtio ostaa määrättyllä hinnalla ne polttopuut, joita ei muuten saada myydyksi.

Polttoaineen saannin ja tarkoituksenmukaisen jakelun turvaamiseksi annettiin 11 päivänä lokakuuta 1941 valtioneuvoston päätös polttoaineen hankinnan ja jakelun keskittämisestä sekä polttoainepäällikön asettamisesta kuntiin.

Kesäkuun 19 päivänä 1941 annettiin valtioneuvoston päätös polttoaineiden ilmoittamisvelvollisuudesta.

Kulutuskeskusten halkojen saannin turvaamiseksi sekä tarvittavien tietojen saamiseksi hiiltotoiminnan tuotannosta annettiin tammikuun 22 päivänä 1941 kansanhuoltoministeriön päätös autohiilen valmistuksen rajoittamisesta eräillä alueilla.

Huhtikuun 28 päivänä 1938 oli säädetty laki nestemäisten poltto- ja voiteluaineiden varastoimisvelvollisuudesta. Lain toimeenpanoasetus annettiin syyskuun 9 päivänä 1939. Välittömästi varastoimisasetuksen jälkeen annettiin syyskuun 14 päivänä 1939 asetus nestemäisten polttoaineiden säännöstelystä sekä yksi-

tyiskohtaiset säännöstelymääräykset sisältävä valtioneuvoston päätös.

Säännöstelyä on asteittain tiukennettu. Bensiinin jakelu kuorma- ja linja-autoille — puolustuslaitosta ja eräitä valtion laitoksia lukuunottamatta — lopetettiin käytännöllisesti katsoen elokuussa 1940.

Tuontivaikeuksien lisääntyessä julistettiin syyskuun 26 päivänä 1940 annetulla valtioneuvoston päätöksellä jäteöljyt takavarikkoon ja määrättiin puhdistettaviksi. Uuden moottoriöljyn saanti kytkettiin jäteöljyn palauttamisvelvollisuuteen.

Voiteluaineet julistettiin tammikuun 30 päivänä 1941 annetulla valtioneuvoston päätöksellä takavarikkoon ja kulutusta ryhdyttiin säännöstelemään.

Laki puu- ja puuhiilikaasuttimien käytön edistämisestä annettiin kesäkuun 7 päivänä 1940. Samaa tarkoittava uusi laki annettiin marraskuun 11 päivänä 1940.

Vuoden 1941 alkupuoliskolla suoritettiin kansanhuoltoministeriön toimesta kokeita auto-, traktori- ja venekäyttöön tarkoitetuilla puu- ja puuhiilikaasuttimilla sopivien tyyppien kehittämiseksi eri käyttöaloille.

Koska tarktorikaasuttimien varsin vähäinen kysyntä ei antanut takeita niiden riittävälle valmistukselle, antoi valtioneuvosto tammikuussa 1,200 kaasutinta koskevan myyntitakuun Työteho-seura r. y:lle, jolle myös pääasiassa keskitettiin kokeissa hyväksytyjen kaasuttimien myynti. Kaikki 1,200 kaasutinta tulivat myydyiksi, joten valtiolle ei näin ollen tullut mitään vahinkoa myöntämästään takuusta.

Merkittävin toimenpide polttoainetalouden alalla v. 1942 oli halkovarastojen takavarikointi keväällä 1942. Toimenpide ei osoittautunut onnistuneeksi ja peruutettiin syksyllä 1942.

5. Toimenpiteet teollisuuden alalla.

Ensimmäiset ministeriön toimenpiteet teollisuuden alalla kohdistuivat sähkövoiman tuotannon ja kulutuksen säännöstelyyn, josta päätös annettiin joulukuun 15 päivänä 1939. Voimatilan-

netta on jatkuvasti seurattu, mutta asiaa on hoidettu enemmän kiertokirjeillä kuin varsinaisilla säännöstelypäätöksillä. Tämä koskee yleensäkin teollisuusosaston toimintaa, jonka johtama säännöstely suureksi osaksi rakentuu vapaaehtoisen toiminnan perustalle. Edellytykset tällaiselle menettelylle tarjoaa se seikka, että toimenpiteet usein kohdistuvat suhteellisen harvoihin laitoksiin, jotka verraten helposti saadaan käsittämään säännöstelyn tarpeellisuus ja joiden toimintaa myös hyvin voidaan valvoa.

Kevättalvella 1940 alkoi tekstiiliraaka-aineiden saanti vaikeutua, minkä johdosta asetettiin asiantuntijalautakunta neuvottelemaan tarvittavista toimenpiteistä. Tuloksena oli, että puuvillaja villateollisuus velvoitettiin supistamaan painavien kankaiden valmistusta. Työmahdollisuuksien järjestämiseksi kaikille teollisuuslaitoksille suoritettiin maassa olevan ja maahan tulevan puuvillan ja villan jakelu tehtaiden kesken sekä määrättiin sillan sekoituspakko villatuotteisiin, lankoihin ja kankaisiin.

Lumppujen keräystä ryhdyttiin järjestämään sekä määrättiin ylimmät hinnat suomalaiselle villalle ja villalumpulle. Kansanhuoltoministeriön määräyksestä huolehtii Villatehtaiden Ostokonttori niminen osuuskunta raaka-aineiden hankinnoista ja jaosta teollisuudelle.

Kotimaisen raakavuodan laatutasoa on pyritty kohottamaan järjestämällä yleinen laatutarkastus ja luokitteluun perustuva maksutapa. Kesäkuun 20 päivänä 1940 eräistä vuotakaupan säännöstelytoimenpiteistä annetulla valtioneuvoston päätöksellä velvoitettiin jokainen, jolla oli hallussaan vuotia, luovuttamaan ne kansanhuoltoministeriön osoituksen mukaisesti, ellei maasta vientiä varten oltu saatu asianmukaista vientilupaa.

Ulkomailta tuotavien raaka-aineiden ja tarvikkeiden tuonti on keskitetty kunkin alan yhteisille tuontielimille ja tärkeimpien raaka-aineiden, tarvikkeiden ja kaiken valmiin nahan jakelu tapahtuu ministeriön valvonnan alaisena.

Tuotantoa on kehitetty mm. vähentämällä kenkämalleja, standardisoimalla kaikki valjaat ja tehostamalla uusien tuotteiden ja tarvikkeiden, kuten esimerkiksi tekonahan ja puupohjaisten kenkien valmistusta.

Kun maassa on ollut puutetta pellavaöljystä, vernissasta, tärpätistä, liuotinbensiinistä, benzolista ja teollisuusrasvoista, on näiden tarvikkeiden jakelusta teollisuudelle ja ammatinharjoittajille huolehtinut kansanhuoltoministeriön kemiallinen toimisto.

Kansanhuoltoministeriön rakennusainetoimisto aloitti toimintansa syyskuun 14 päivänä 1940. Se huolehti rakennusraudan jakelusta sekä yhteistoiminnassa ministeriön kemiallisen toimiston kanssa bitumin ja vernissan jakelusta. Rakennusraudan säästämistarkoituksessa laadittiin ehdotukset raudalle ja teräkselle sallittujen jännitysten koroittamisesta myönteisin tuloksin, minkä seurauksena raudan käyttö rakenteissa on supistunut 16 %. Rakennustoimisto siirrettiin v. 1941 lopussa kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöön.

Syksystä 1940 alkaen on ollut havaittavissa puutetta rauta-levyistä, lähinnä syysi- ja puukaasuttimien valmistuksen johdosta, mikä valmistus sitoo erittäin huomattavia määriä ohutta ja keskipaksua peltiä. Sen samoin kuin myös tinan ja sinkin käyttöä on kansanhuoltoministeriön toimesta säännöstelty. Myöskin muiden metallien käyttöä on järjestetty. Niinpä kupari ja messinki on hoidettu yhteistoiminnassa Outokumpu Oy:n kanssa sekä lyijy ja alumiini asianomaisten mainittujen metallien suurempien kuluttajatehtaitten kanssa.

Kuparin ja messingin käyttöä siviilitarkoituksiin jouduttiin supistamaan vuonna 1941. Elokuun alusta 1941 alkaen on kuparin ja messingin osto ja käyttö ollut sallittu vain kansanhuoltoministeriön luvalla.

Tinan, lyijyn, nikkelin ja aluminin saanti vaikeutui sodan alettua jatkuvasti. Tämän johdosta valtioneuvosto 29 päivänä joulukuuta 1941 antoi päätöksen tinan, lyijyn, aluminin ja nikkelin kulutuksen säännöstelystä.

Raaka-ainetilanteen edelleen vaikeutuessa ryhdyttiin toimenpiteisiin sillan ja säterin tuotannon kiirehtimiseksi sekä niiden tuonnin jakamiseksi vain sellaisille teollisuusryhmille, joille mainitut raaka-aineet ovat ehdottoman välttämättömiä.

Syyskuun 19 päivänä 1941 valtioneuvosto antoi päätöksen villan luovutusvelvollisuudesta. Kun mainitussa päätöksessä mää-

rätyt luovutusmäärät osoittautuivat liian korkeiksi, alennettiin niitä valtioneuvoston lokakuun 23 päivänä 1941 annetulla päätöksellä.

Jotta vuodat ja nahat mahdollisimman tarkkaan saataisiin yleiseen kulutukseen, valtioneuvosto antoi syyskuun 25 päivänä 1941 päätöksen vuotien säännöstelystä. Sen mukaan on karjanomistajan omaa tarvettaan varten valmistettavaksi jättämien vuotien ja nahkojen määrä tehty kansanhuoltolautakuntien antamista lupatodistuksista riippuvaksi. Lokakuun 4 päivänä 1941 annettiin myös valtioneuvoston päätös porontaljojen säännöstelystä ja luovutusvelvollisuudesta.

Kansanhuoltoministeriö jakoi helmikuun 4 päivänä 1941 voimatalouden valvomiseksi ja sen alaan kuuluvien asioiden hoitamiseksi maan kansanhuoltoministeriön alaisiin voimapiireihin ja piirit voima-alueisiin sekä asetti näihin voimapiirien ja voima-alueiden päälliköt. Tämä järjestely on varsinkin sodan alettua osoittautunut onnistuneeksi.

6. Työvoima-, kuljetus-, siirtoväen huolto- ym. kansanhuollon hallussa olleet asiat.

Työvoimakysymykset olivat kansanhuoltoministeriön hoidossa sodan alusta vuoden 1941 alkuun saakka, jolloin nämä tehtävät siirtyivät kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle. Kansanhuoltoministeriön hoidossa oli myös huolenpito siirtoväen majoituksesta, muonituksesta ja työn saannista aina maaliskuun alkuun 1940, jolloin näiden kysymysten hoito siirrettiin sisäasiainministeriön alaiselle Siirtoväen huollon keskukselle. Kansanhuoltoministeriö on yhteistoiminnassa rautatie- ja merenkulkuhallitusten kanssa järjestellyt rautatie- ja merikuljetuksia. Joulukuun 8 päivänä 1939 annetulla valtioneuvoston päätöksellä kiellettiin suomalaisten laivojen aikarahtaus ja joulukuun 23 päivänä 1939 annettiin valtioneuvoston päätös laivojen ja alusten ottamisesta käytettäväksi kansan toimeentulon ja tuotannon turvaamista koskeviin tarkoituksiin, jonka päätöksen pohjalla laivojen käyttöä on voitu ohjata. Nykyisen sotamme aikana kuljetuskysy-

mysten hoito on keskitetty puolustusvoimain käsiin ja ministeriö on osallistunut kuljetusasioiden hoitoon yhteistoiminnassa asianomaisten puolustusvoimain elimien kanssa. Ministeriö hoitaa mm. puu- ja hiilikaasutinkysymyksiä siviilitarpeiden kohdalla ja samoin auto- ja polkupyöräregassäännöstelyä.

7. Hintasäännöstely.

Vuoden 1940 alussa määrättiin kuhunkin kansanhuoltopiiriin hintatarkkailija valvomaan hintojen vaihteluita. Kun katsottiin tarpeelliseksi tehostaa ministeriöstä käsin tapahtuvaa hintatarkkailutoimintaa, asetettiin ministeriöön 17 päivänä huhtikuuta 1940 toimikunta, jonka tehtävänä oli kotimarkkinateollisuuden ja kauppaliikkeiden hinnoittelun, maataloustuotteiden hintojen, asuntojen vuokrien sekä kuljetusmaksujen tarkkaileminen. Keväällä saatiin Suomen Teollisuusliiton kanssa aikaan sopimus, jonka mukaan liittoon kuuluvat teollisuuslaitokset sitoutuivat olemaan korottamatta valmistamiensa yleisten tarvikkeiden hintoja neuvottelematta siitä ensin kansanhuoltoministeriön kanssa. Syyskuun 5 päivänä 1940 annetulla asetuksella perustettiin ministeriöön erityinen hinnanmuodostuksen valvontaosasto sekä seuraavan lokakuun 23 päivänä annetulla valtioneuvoston päätöksellä ministeriön alainen hintalautakunta, johon kuuluu viisi valtioneuvoston määräämää jäsentä. Hintalautakunnan tehtävänä on antaa valtioneuvostolle ja kansanhuoltoministeriölle lausuntoja tavarain hinnanmuodostuksen valvontaa koskevissa asioissa sekä ratkaista erinäiset sille uskotut hintojen säännöstelyä koskevat asiat. Koska hintataso syys—lokakuussa osoitti voimakasta nousua, asetettiin yleisten tarvikkeiden hintojen säännöstelystä lokakuun 23 päivänä 1940 annetussa valtioneuvoston päätöksessä n. s. hintasulku, määräämällä, että lokakuun 15 päivänä 1940 voimassa olleita yleisten tarvikkeiden hintoja ei saanut korottaa ilman kansanhuoltoministeriön lupaa. Jos yleisellä tarvikkeella 31 päivänä elokuuta 1939 ollut hinta lisättynä tarvikkeen hankkimis- tai valmistamis- sekä myyntikustannusten nousulla, oli alempi lokakuun 15 päivän 1940 hintaa, oli viimeksimainitun päivän

hintaa alennettava vastaavasti. Samassa päätöksessä valtuutettiin kansanhuoltoministeriö tarvittaessa vahvistamaan yleisille tarvikkeille ylimpiä hintoja. Käytännöllisestä tarkkailutyöstä on huolehtinut ministeriön tarkkailutoimisto, jossa marraskuun 1940 alusta lukien on toiminut 8 kiertävää tarkkailijaa. Tarkkailutoimiston alaisena ovat toimineet samoin marraskuun 1940 alusta kansanhuoltopiirien piiritarkkailijat ja apulaistarkkailijat, joita on ollut yhteensä 16.

Vuoden 1941 aikana on tuotteiden hintojen säännöstely yhä laajentunut. Talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa toukokuun 6 päivänä 1941 annetun lain nojalla valtioneuvosto antoi seuraavan kesäkuun 12 päivänä hintojen säännöstelyä koskevan päätöksen. Sanotun päätöksen nojalla kansanhuoltoministeriö kesäkuun 18 päivänä 1941 antoi päätöksen eräiden teollisuustuotteiden kaupassa noudatettavista hinnoitteluperusteista, joka koski teollisuustuotteiden sekä tukku- että vähittäiskauppaa, sekä toisen päätöksen eräiden teollisuustuotteiden kaupassa noudatettavista ylimmistä myyntipalkkioista, jolla ministeriö vahvisti joukkokulutukseen tai -käyttöön tarkoitettujen, yleisessä kaupassa myytävien teollisuustuotteiden myynnissä noudatettavat ylimmät sallitut myyntipalkkiot.

Valtioneuvoston annettua toukokuun 21 päivänä 1941 päätöksen ravitsemisliikkeissä tarjoiltavan ravinnon ja virvokkeiden sekä niiden hintojen säännöstelystä, kansanhuoltoministeriö elokuun 12 päivänä 1941 antoi päätöksen ravitsemisliikkeissä tarjoiltavan ravinnon ja virvokkeiden sekä niiden hintojen säännöstelystä. Siinä ravitsemisliikkeet luokitettiin kahdeksaan hinnoitteluryhmään, joille kullekin määrättiin niissä tarjoiltavan ravinnon ja virvokkeiden ylimmät hinnat.

Lokakuun 24 päivänä 1941 annetulla asetuksella kumottiin kansanhuoltoministeriön hintalautakunnasta ja eräiden hintojen säännöstelyä koskevain asiain ratkaisemisesta kansanhuoltoministeriössä lokakuun 23 päivänä 1940 annettu asetus. Samana päivänä hintaneuvostosta annetulla asetuksella perustettiin hintatason ohjaamista sekä valtion eri hallintoelimissä tapahtuvan, hintatasoon vaikuttavan toiminnan valvomista ja yhtenäistämistä

varten valtioneuvoston ja lähinnä kansanhuoltoministeriön alainen kolmijäseninen hintaneuvosto, jonka toiminta alkoi seuraavan marraskuun 1 päivänä. Hintaneuvoston asiana on antaa yleisiä ohjeita siitä, mitä periaatteita on noudatettava kaikenlaisten tuotteiden, tarvikkeiden ja muun irtaimen omaisuuden sekä voiman hintoja, samoin kuin vuokria, kuljetus-, käyttö-, palvelus- ja muita maksuja ynnä työpalkkoja koskevien kysymysten ratkaisemisessa sekä näissä tai niihin liittyvissä asioissa tehdä esityksiä samoinkuin valtion hallintoelimien pyynnöstä antaa lausuntoja niistä. Asetus määrää lisäksi, ettei millään valtion hallinnon alalla saa ryhtyä hintatasoa koroittavaan toimenpiteeseen, ellei tämä perustu valtioneuvoston päätökseen tai ole hintaneuvoston antaman yleisen ohjeen tai lausunnon mukainen. Hintaneuvosto antoi erinäisten hintojen, maksujen ja työpalkkojen koroittamisen kieltämisestä marraskuun 6 päivänä 1941 päätöksen, jossa hintaneuvosto määräsi yleisenä ohjeena noudatettavaksi, ettei minäkäänlaisten tuotteiden ja tarvikkeiden eikä voiman hintoja, vuokra-, kuljetus-, käyttö-, palvelus- ja muita maksuja eikä työpalkkoja toistaiseksi saa koroittaa, ellei koroitus vastannut uutta veroa tai julkista maksua, perustunut viranomaisen sitä ennen antamaan päätökseen tai ulkomaisen raaka-aineen tai tavaran hinnan kallistumiseen tai työpalkkojen luvalliseen nousuun. Tämä määräys ei koske apteekkitavaroiden eikä painotuotteiden hintoja.